

УДК 338.3:005.5

Маркіна І.А., д.е.н., професор

Сьомич М.І., к.держ.упр., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Дячков Д.В., к.е.н., доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено сучасний стан інформаційного забезпечення діяльності вітчизняних підприємств. Розглянуто підходи до формування та використання організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства. Визначено сутність організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом. Запропоновано структурну побудову організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом, який складається з наступних блоків: системи управління, що передбачає виділення суб'єкта й об'єкта управління, цільової підсистеми, яка містить мету й основні результати функціонування та системи забезпечення. Розроблено поетапну методику формування організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства, що передбачає послідовність проходження шести основних етапів.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, інформаційний потенціал, підсистема механізму управління інформаційним потенціалом, інформаційний ресурс, підприємство, рівні інформаційного потенціалу, етапи.

Маркіна І.А., Семич Н.І., Дячков Д.В.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определено современное состояние информационного обеспечения деятельности отечественных предприятий. Рассмотрены подходы к формированию и использованию организационно-экономического механизма управления информационным потенциалом предприятия. Определена сущность организационно-экономического механизма управления информационным потенциалом. Предложено структурное построение организационно-экономического механизма управления информационным потенциалом, который состоит из следующих блоков: системы управления, предусматривающей выделение субъекта и объекта управления, целевой подсистемы, содержащей цели и основные результаты функционирования, системы обеспечения. Разработана поэтапная методика формирования организационно-экономического механизма управления информационным потенциалом предприятия, предусматривающая последовательность прохождения шести основных этапов.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, информационный потенциал, подсистема механизма управления информационным потенциалом, информационный ресурс, предприятие, уровень информационного потенциала, этапы.

Markina I., Somych M., Diachkov D.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF THE INFORMATION POTENTIAL OF THE ENTERPRISES

The article defines the current state of information management activities of domestic enterprises. The approaches to the development and use of the organizational-economic mechanism of management of the information potential of the company are considered. It has been determined essentiality of organizational and economic mechanism of management information potential. It was proposed the organizational and economic mechanism of information potential, which is structurally composed of the following units: the control system, providing for the allocation of subject and object control target subsystem that contains the target and the main results of operations and systems support. Develop a methodical phased of forming an organizational-economic

mechanism of management of the information potential of the company, which provides a sequence of passing the six main stages.

Keywords: organizational and economic mechanism, information potential, informational potential mechanism's management subsystem, informational resource, enterprise, level information potential, stages.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями . В умовах трансформаційної економіки діяльність окремих економічних суб'єктів безпосередньо залежить від ступеня їх інформованості і здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Прийняття ефективних управлінських рішень в будь-якій сфері вимагає обробки великих масивів інформації, що неможливе без залучення спеціальних технічних засобів.

Забезпечити необхідний збір, аналіз, обробку і агрегацію поступаючих на підприємство інформаційних потоків, що дозволяють приймати ефективні управлінські рішення, є основною метою інформаційно-керуючої системи підприємства.

Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати, переробляти і забезпечувати ефективні способи подання інформації споживачеві, стали важливим і засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільної діяльності. Рівень інформатизації стає одним з істотних факторів успішного комерційного розвитку та конкурентоспроможності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Застосування новітніх засобів зв'язку, передачі інформації, баз даних, системних і прикладних програм, інформаційно-аналітичних послуг обумовлює динамічний розвиток ринку інформаційного забезпечення, що взаємопов'язує господарюючих суб'єктів, промисловість, науку, освіту та адміністративні структури в єдиний інформаційний простір, формуючи його інформаційний потенціал.

Однією з найбільш дієвих форм розвитку інформаційного потенціалу підприємства є створення ефективного, дієвого механізму управління формуванням та використанням інформаційного потенціалу підприємства. Проте недостатньо ефективна політика в сфері інформаційного забезпечення та відсутність механізму організаційно-економічного забезпечення управління інформаційним потенціалом суттєво погіршують якість його складових елементів. Зміни зовнішнього середовища вимагають постійного розвитку та вдосконалення системи управління підприємством, розробки нових прогресивних методів і механізмів, здатних зменшити вплив негативних факторів на загальні показники діяльності підприємства. У таких умовах формуються нові вимоги до організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства.

Науково обґрунтоване управління інформаційним потенціалом виступає передумовою сталого просторового розвитку не тільки ефективності діяльності окремого підприємства, але й економічно-соціо-екологічної системи. Однак питання теорії та методології дослідження проблем забезпечення інтегрованого управління інформаційним потенціалом підприємства залишаються недостатньо вивченими та фрагментарними. Уваги потребує розробка та реалізація дієвого організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання формування організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства вивчалися багатьма вітчизняними і закордонними авторами, серед яких як Амоша О.І., Гребешков О.М., Коробкова Ю.Ю., Корольов О.Л., Мельник Л.Г., Садеков А.А., Цітович І.Н., Цуріков В.В., Чучіна І.М. тощо.

Оцінюючи внесок вчених у розробку загальних організаційно-економічних положень управління формуванням та використанням інформаційного потенціалу підприємства багато аспектів залишаються маловивченими і дискусійними та фрагментарними.

Цілі статті. Метою дослідження є формування ефективного організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Слід зазначити, що керуюча система приводиться в дію за допомогою системи певних механізмів. У Економічному словнику поняття «механізм» розглядається як послідовність станів, процесів, які визначають собою яку-небудь дію, явище, та як система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності [16].

Мельник Л.Г. визначає механізм управління як складову системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності об'єкта, яким керують. Причому як елементи механізму управління розглядаються мета, критерії, фактори, методи і результати управління [8].

Садеков А.А. і Цуриков В.В. розглядають механізм управління як систему впливу на об'єкт управління з метою досягнення бажаного результату, як систему організації господарського процесу, представлену комплексом факторів, які взаємодоповнюючими і взаємозалежними, та мають власні форми управлінського впливу [12].

Узагальнюючи положення відомих теоретиків та практиків даної предметної області дослідження, слід зазначити, що організаційно-економічний механізм регулювання діяльності підприємства – це сукупність організаційних та економічних важелів, що впливають на економічні та організаційні параметри системи управління підприємством [1, 2, 5, 15].

Гребешков О.М. під організаційно-економічним механізмом розробки та впровадження інформаційної стратегії підприємства пропонує розуміти сукупність правових та прецедентних законів, методів, методик, процедур та техніко-технологічних рішень, які інтегровані у систему управління підприємством та покликані реалізувати процес інформаційного забезпечення стратегічного управління підприємством [4].

Інша група авторів під організаційно-економічним механізмом інформаційного забезпечення підприємства розглядає сукупність всіх його складових з урахуванням кінцевого результату та циклічного характеру будь-яких інформаційних процесів [6, 7, 10].

Відповідно до третього підходу організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом підприємства слід розглядати як сукупність організаційних та економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми управлінського впливу), які справляють вплив на економічні й організаційні параметри інформаційної системи підприємства, що сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства в цілому [13, 14].

На думку авторів організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом повинен являти собою багатофункціональну та багатокомпонентну систему, складається з органічно взаємопов'язаних програмно-цільових комплексних блоків, що відображають необхідні організаційно-економічні і техніко-технологічні заходи, реалізація яких забезпечує результативне здійснення управлінських рішень.

Аналіз діяльності вітчизняних підприємств засвідчив, що частка інформаційних ресурсів у складі основних засобів незначна. Причинами такого становища стали:

недосконалість бухгалтерського обліку – обмежений перелік об'єктів, що зараховані до нематеріальних активів, відсутність обліку коштів, що не належать підприємству на правах виключної власності;

незацікавленість керівників у повному обліку інформаційних ресурсів, що призводить до збільшення оподаткованої бази, отже, витрат підприємства.

До чинників, що здійснюють негативний вплив на інформаційний розвиток відносять високе інформаційне навантаження на працівників підприємств, низькі темпи зростання інформатизації підприємств, низька інформаційна освіченість співробітників.

З метою підвищення ефективності управління інформаційним потенціалом підприємств необхідно сприяти зростанню його ролі у господарській діяльності підприємства. А для цього слід вжити такі заходи організаційного забезпечення: облік усіх наявних інформаційних ресурсів у бухгалтерській звітності дозволяє оцінити наявність інформаційних ресурсів, забезпечення достатності інформаційних ресурсів за рахунок визначення потреб та формування потрібного обсягу інформаційних ресурсів, забезпечення доступності інформаційних ресурсів за рахунок створення умов для отримання інформації всіма співробітниками, підвищення їх інформаційної грамотності, забезпечення попиту на інформаційні ресурси, що передбачає підвищення зацікавленості співробітників підприємства у використанні інформаційних ресурсів, чітке визначення їх прав і обов'язків у цій галузі, а також збільшення державної підтримки підприємств, що використовують передові інформаційні технології.

Тому важливою складовою системи управління підприємством є організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом підприємства. Запропонований механізм структурно складається з таких блоків: системи управління, що передбачає виділення суб'єкта й об'єкта управління, цільової підсистеми, яка містить мету й основні результати функціонування та системи забезпечення (рис. 1).

Що стосується суб'єкта управління, то його пропонується розглядати на міжнародному рівні (міжнародні урядові та неурядові організації, громадські організації та професійні об'єднання); на національному рівні (галузеві та функціональні інститути державної влади, науково-дослідні установи, та ін.), на регіональному рівні (галузеві та функціональні інститути державної влади обласного та міського рівнів, громадські організації) та на локальному рівні (підприємства – суб'єкти господарювання, підприємства інформаційної інфраструктури, місцеві громади, фізичні особи). Об'єктом є складові елементи інформаційного потенціалу. Система забезпечення організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом складається з підсистем програмного, технічного, інформаційного, організаційного та правового забезпечення. Цільова підсистема передбачає формулювання мети функціонування організаційно-економічного механізму, що полягає в забезпеченні ефективності управління інформаційним потенціалом, що, в свою чергу, зумовлює необхідність реалізації загальних функцій управління інформаційним потенціалом (планування потреби в інформаційному забезпеченні, організація використання інформаційного, програмного, технічного, технологічного забезпечення, мотивація діяльності працівників, що здійснюють інформаційне забезпечення, контроль за формуванням, використанням інформаційного потенціалу підприємства та ін.) та спеціальних функцій (формування, використання та нарощення інформаційного потенціалу).

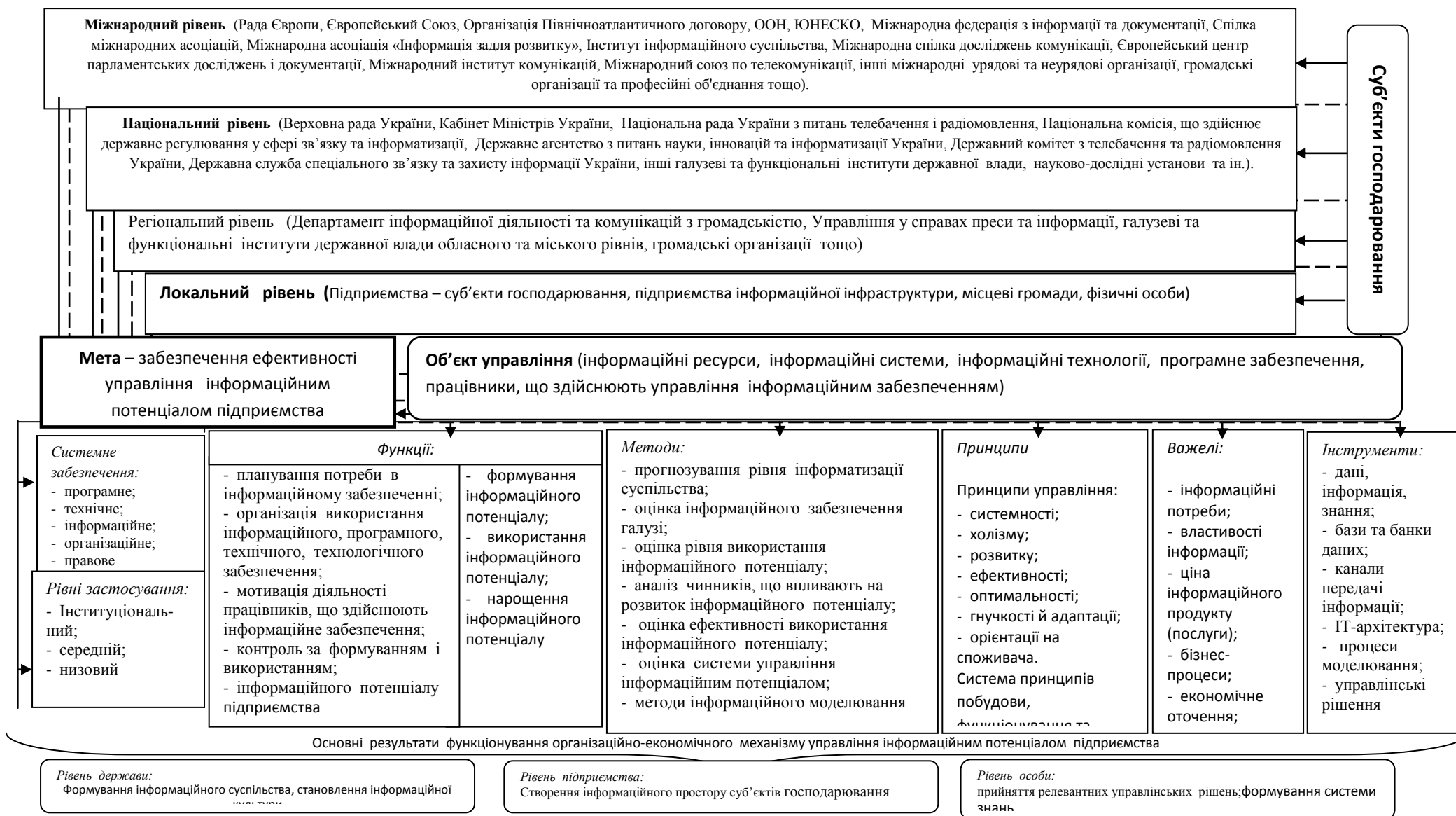

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом підприємства [розроблено автором на основі 3, 6, 9, 14]

Окрім вищезазначених елементів, цільова підсистема організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства передбачає визначення ефективних методів (прогнозування рівня інформатизації суспільства; оцінка інформаційного забезпечення галузі; оцінка рівня використання інформаційного потенціалу; аналіз чинників, що впливають на розвиток інформаційного потенціалу; оцінка ефективності використання інформаційного потенціалу; оцінка системи управління інформаційним потенціалом; методи інформаційного моделювання), принципів, що включають принципи управління (системності; холізму; розвитку; ефективності; оптимальності; гнучкості й адаптації; орієнтації на споживач та системи принципів побудови, функціонування та розвитку інформаційних систем, важелів (інформаційні потреби; властивості інформації; ціна інформаційного продукту (послуги); бізнес-процеси; економічне оточення; інформаційна інфраструктура) та інструментів (дані, інформація, знання; бази та банки даних; канали передачі інформації; ІТ-архітектура; процеси моделювання; управлінські рішення), за допомогою яких здійснюються економічні процеси та явища спрямовані на розвиток інформаційного потенціалу підприємства (основні результати на рівні держави, підприємства, особи) та реалізуються управлінські рішення щодо підвищення соціальної та економічної ефективності його використання.

При розробці організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства необхідно враховувати властивості підприємства як багатоаспектної соціальної системи. Такий механізм повинен будуватись як гетерогенний, крім того, побудова даного механізму повинна передбачати відкритість процесу розробки інформаційної стратегії.

На нашу думку, для опису організаційно-економічного механізму розробки та впровадження управління інформаційним потенціалом підприємства доцільно використовувати підхід на основі принципу самоорганізації, при одночасній орієнтації на дотримання основних принципів синергетики як базової теорії самоорганізації. Тому методика формування організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємством виконується поетапно і передбачає послідовність наступних дій:

1 етап – моніторинг інформаційного забезпечення підприємства – здійснюється комплексний аналіз результатів інформаційної системи підприємства, вивчається динаміка найважливіших кількісних і якісних показників її роботи;

2 етап – діагностика функціонування організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства;

3 етап – оцінка можливостей вдосконалення організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства;

4 етап – розробка програми вдосконалення механізму;

5 етап – оцінка пропонованого організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства;

6 етап – впровадження програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління інформаційним потенціалом підприємства [8].

Найважливіше значення при формуванні і функціонуванні організаційно-економічного механізму мають умови і фактори, які безпосередньо впливають на ефективність діяльності підприємства. При визначенні умов і факторів функціонування механізму управління, виділяють фактори зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, які мають найбільший вплив на його діяльність і обумовлюють його ефективність. До факторів зовнішнього середовища відносяться: динаміка і тип ринку, конкуренція, споживче сприйняття продукції, доступ до факторів виробництва (земля, праця, капітал), швидкість інновацій, купівельна спроможність, тип споживання.

Висновки. Отже, інформаційний потенціал підприємства стає не тільки інструментом, що підвищує ефективність роботи підприємства, а й виконує стратегічні функції, тобто його використовують для досягнення стратегічних цілей [4]. Метою

управління інформаційним потенціалом підприємства є створення на підприємстві інформаційної служби, розробки регламенту обліку інформаційних ресурсів та інформаційних потреб, створення єдиної бази інформаційних ресурсів, збільшення активної частини у складі інформаційних ресурсів, створення програм навчання співробітників для підвищення інформаційної освіченості, зниження ризику несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів підприємства [1, 7].

Представлений організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом підприємства, на нашу думку, достатньо повно відображає коло факторів і взаємозв'язків процесу управління інформаційною системою підприємства, тому може бути корисний для підвищення конкурентних можливостей підприємства, зміцнення його позицій на світовому та внутрішньому ринках.

Список використаних джерел:

1. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28-32.
2. Бабкин Ф. В. Электронная коммерция и новые организационные формы компаний / Ф. В. Бабкин // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 1. – С. 121-129.
3. Волинчук Ю. В. Механізм фінансового забезпечення вищої освіти в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки: автореф... дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец.: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Юлія Вікторівна Волинчук. – Львів : НАН Укр. Ін-т регіональних досліджень, 2010. – 21 с.
4. Гребешков О. М. Організаційно-економічний механізм розробки та впровадження інформаційної стратегії підприємства / О. М. Гребешков // Формування ринкової економіки: Економіка підприємства: теорія та практика : у 2 ч. – Ч. 1. – К. : КНЕУ, 2012. – С. 20-27.
5. Колісник Б. Методологічні засади організації системи інтегрованого управління ефективністю лісового комплексу / Б. Колісник // Економіст. – 2010. – № 8. – С. 14-17.
6. Коробкова Ю. Ю. Методика оценки уровня использования производственного потенциала промышленного предприятия / Ю. Ю. Коробкова // Материалы 12-й Международной научно-практической конференции. – М.: ГУУ, 2007. – Вып. 2. – С. 178-182.
7. Корольов О. Л. Методика оцінки інформаційного потенціалу підприємства / А. Л. Корольов // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка та управління». – 2011. – № 1. т. 24 (63). – С. 109-113.
8. Мельник Л. Г. Экономика предприятия : учеб. пособие / под общ. ред. Л. Г. Мельника. – Сумы: Университетская книга, 2002. – 632 с.
9. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: [монографія] / [В. В. Микитенко, Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський та ін.]; НАН України; Ін-т економіки та прогнозування. – К.: ІЕП НАН України, 2009. – 928 с.
10. Пригожин А. И. Организации: системы и люди : Эффективность трудовых организаций в соц. обществе / А. И. Пригожин. – М. : Политиздат, 1983. – 176 с.
11. Присяжнюк А. Адаптивні механізми державного стимулювання кластерної організації економіки / А. Присяжнюк // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 2. – С. 51-61.
12. Садеков А. А. Управление предприятием в условиях кризиса: моногр. / А. А. Садеков, В. В. Цурик. Донецк: ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.
13. Уманський І. І. Оцінка інформаційно-інтелектуальних ресурсів інноваційного потенціалу оператора зв'язку. / Уманський І. І. // Збірник: наукові праці ОНАЗ., – 2010. – №2. – С. 196-202.
14. Цитович И. Н. Развитие информационного потенциала системы управления организации: автореф... дисс. на сосиск. науч., ступени канд. екон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / И. Н. Цитович. – М.: 2004. – 24 с.
15. Чучіна І. М. Формування організаційно-економічного механізму інноваційного потенціалу підприємства / І. М. Чучіна, І. В. Мовчан // Економіка і регіон. – 2010. – № 2. – С. 183-188.
16. Экономический словарь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://abc.informbureau.com/html/%20oicssenoaaiue>